

komunistička partija jugoslavije o agrarnom i seljačkom pitanju i doprinos josi-pa broza tita u njegovom rešavanju

dr borislav j. dimković

Pažljiva analiza programskih dokumenata i političke akcije naše Partije, od njenog osnivanja do danas, pokazuje da je agrarno i seljačko pitanje prisutno i u teoriji i u političkoj praksi njenog postojanja i klasnih borbi uoči rata, u toku revolucije, kao i u posleratnoj izgradnji socijalističkog samoupravnog društva.

Polazeći od marksističko-lenjinističkog učenja (o istorijskoj ulozi radničke klase, njene avangarde, pitanju njenih saveznika, a pre svega, klasnom savezu sa seljacima), Komunistička partija Jugoslavije delovala je i u oblasti rešavanja agrarnog i seljačkog pitanja, kao i političkog rada Partije na selu.²

U ovom tekstu biće reči o borbi Komunističke partije Jugoslavije u kapitalističkoj Jugoslaviji za poboljšanje uslova rada i života seljaštva i sela i stvaranju klasnog saveza radnika i seljaka u pripremama za ostvarenje socijalističke revolucije i radikalnog rešenja agrarnog i seljačkog pitanja (period od 1919. do 1924. godine), kao i o Titovom doprinosu u njegovom rešavanju. Od osnivanja Komunističke partije Jugoslavije, pa sve do drugog svetskog rata, agrarno i seljačko pitanje bilo je prisutno u programskim dokumentima i praktičnom radu Partije. Posle mnogih nerazumevanja unutar Komunističke partije Jugoslavije, određeni su ciljevi agrarne politike i zadaci praktične borbe za njihovu realizaciju, da bi se oni, tokom vremena, menjali u skladu sa zahtevima trenutka ili promene u saznanjima.

U burnom periodu traženja i nalaženja, neuspeha i uspeha, istorijski posmatrano, mogu se razlikovati sledeći problemi i sadržaji borbe Komunističke partije Jugoslavije za rešenje agrarnog i seljačkog pitanja:

a) Borba unutar Komunističke partije Jugoslavije za priznanje samog značaja agrarnog i seljačkog pitanja za ostvarenje trenutnih i istorijskih ciljeva radničke klase;

b) Idejna konfrontacija i saznanje o čvrstoj povezanosti seljačkog i nacionalnog pitanja u višenacionalnoj agrarnoj zemlji — kao što je bila Jugoslavija;

c) Posle prihvatanja marksističko-lenjinističkih koncepcija u oblasti agrarne politike i prihvatanja agrarnog i seljačkog pitanja, kao izrazito značajnog u politici Komunističke partije Jugoslavije, pred Partijom se postavio problem sadržaja agrarne politike, konkretno određivanja značenja op-

stih teorijskih postavki u socijalno-političkim uslovima kapitalističke Jugoslavije;

d) Agrarnu politiku definiše kao dnevno-praktične zadatke koje postavlja svakodnevni život i socijalni položaj seljaštva;

e) Nastojanje Komunističke partije Jugoslavije da određene dnevno-praktične zadatke pretvori u konkretan rad partijskih organizacija na selu i u pronalaženje odgovarajućih organizacionih formi i metoda rada Partije u svakom seoskom regionu i, još uže, u svakom selu posebno.

Borba Komunističke partije Jugoslavije za rešenje agrarnog pitanja obuhvatila je raznovrsne političke zadatke, radi ostvarenja dugoročnih i tekućih ciljeva. Osnovni cilj u programskim dokumentima i političkoj praksi Komunističke partije Jugoslavije bio je radikalna promena zemljišno-svojinskih odnosa. Tekući ciljevi obuhvatili su niz pitanja iz oblasti poljoprivrede, sela, a posebno seljaštva u vladajućem kapitalističkom sistemu proizvodnje.

Između dva rata, Komunistička partija Jugoslavije postavljala je, u različitim periodima, sledeće zahteve za radikalno rešenje zemljišno-svojinskih odnosa:

— Ukidanje svih polufeudalnih društveno-ekonomskih odnosa,

— Eksproprijacija bez naknade svih polufeudalnih, veleposedničkih i crkvenih zemljišnih poseda,

— Besplatna raspodela eksproprisane i državne zemlje i zemlje zemljišnih zajednica, bezemljašima i siromašnim seljacima,

— Besplatna dodela, istim korisnicima, poljoprivrednog inventara i drugih sredstava za proizvodnju,

— Davanje beskamatnih zajmova za podizanje kuća i ekonomskih zgrada dobitnicima eksproprisane zemlje,

— Uz nesmanjenu kritiku suštine buržoaske agrarne reforme, stalna borba da se, bar ona, po slovu zakona, dosledno sprovede u život, i iznošenje pred javnost svih mahinacija koje su vladajućim krugovi preduzimali da bi izigrali zakonske propise o agrarnoj reformi,

— Borba za brisanje dugova korisnicima agrarne reforme, nastalih kao obveza za dobijenu zemlju.

Svi ovi zahtevi nisu postavljeni odmah, već su se postepeno uvećavali i konkretizovali, uporedo s teorijskim saznavanjem Komunističke partije Jugoslavije i saznavanjem značaja agrarnog pitanja u političkoj borbi. Tako se, na Prvom kongresu Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) — SRPJ (k), 1919. godine postavlja zahtev, pre svega, za ukidanje polufeudalnih i veleposedničkih zemljišnih poseda, u okviru postojećeg kapitalističkog sistema, jer se smatralo da se agrarna reforma može dosledno sprovesti u okviru buržoasko-demokratske revolucije. Tek od Treće zemaljske konferencije, koja je održana 1923. godine, sazreva svest, ne samo o značaju agrarnog pitanja za Komunističku partiju Jugoslavije, nego i saznanje o povezanosti agrarnog i seljačkog pitanja s nacionalnim pitanjem, saznanje da se njihovo radikalno rešenje može tražiti samo u okviru socijalističke revolucije. Zahtevi su, od Treće konferencije, mnogo konkretniji, uočavaju se regionalne razlike u zemljišno-posedovnim odnosima, uočava se značaj seljačke revolucije, odnosno, pokreta 1918. godine (zeleći kadar), iznose se činjenice o izigravanju Uredbe o agrarnoj reformi i o teškom položaju dobitnika zemlje. To je period diskusija i pobeđe marksističko-lenjinističke koncepcije unutar Komunističke partije Jugoslavije o seljačkom i nacionalnom pitanju, koja su našla izraz u programskim dokumentima, tada osnovane, Nezavisne radničke partije Jugoslavije (NRPJ). U kasnijim odlukama Trećeg i Četvrtog kongresa i drugim dokumentima, težište zahteva Komunističke partije Jugoslavije postepeno se okreće od ukidanja polufeudalnih ostataka ka eksproprijaciji veleposednika. Taj zahtev Komunistička partija Jugoslavije postavila je i kas-

nije, sve do njegovog ispunjenja agrarnom reformom 1945. godine.

Tako je Komunistička partija Jugoslavije, u oblasti agrarnog pitanja, nastojala da vodi, istovremeno, borbu za radikalno rešenje zemljišno-svojinskih odnosa i ostvarenje zahteva seljaka da »zemlja pripada onome ko je obrađuje«, i borbu za ostvarenje svakodnevnih zahteva seljaka za poboljšanje društveno-ekonomskog položaja, u uslovima kapitalističke eksploatacije.

Mnogi od navedenih elemenata agrarne politike Komunističke partije Jugoslavije, između dva rata, bili su i zahtevi raznih građanskih partija, tzv. »seljačkih« ili »demokratskih«. Bitna razlika sastojala se, pored revolucionarne doslednosti Komunističke partije Jugoslavije, u tome da se ovi zahtevi ostvare bez kompromisa i do kraja, pre svega, u klasnom karakteru borbe Komunističke partije Jugoslavije u rešavanju seljačkog pitanja.

Klasni karakter ove borbe sastojao se u namoženju stalnih udara buržoaziji i veleposednicima, i u stalnoj odbrani seoskih proleterata i siromašnih seljaka, i pomoći srednjim seljacima. Politika Komunističke partije Jugoslavije, u oblasti seljačkog pitanja, postepeno se razvijala u oblasti teorije i ostvarivala u oblasti prakse, tako da se u ovom konačnom obliku može odrediti kao: stalna borba za stvaranje čvrstog saveza između radnika i seljaka; proširenje saveza radnika i seljaka i na druge ugnjetene slojeve; poseban zahtev za pomoć seljacima ugnjetenih naroda, koji podnose dvostrukom eksploataciju, i povezivanje seljačkog i nacionalnog pitanja; uverenje da su seoski proleterati i siromašni seljaci prirodni saveznici radničke klase, a da treba voditi borbu za pridobijanje srednjih seljaka za političke akcije radničke klase; savez radnika i seljaka treba da se ostvaruje u borbi protiv gradske i seoske buržoazije i veleposednika, uz izolaciju kulaka; savez radnika i seljaka treba da se odvija pod rukovodstvom radničke klase i njene partije, ne samo u oblasti idejnog rada, već i rukovođenja svakodnevnim borbom seljačkih masa.³

Uporedo s teorijskim razjašnjavanjem značaja seljačkog pitanja za borbu Komunističke partije Jugoslavije, postavljeni su i sve diferenciraniji zahtevi u odnosu na konkretne mere agrarne politike. Nije se samo zahtevalo da se eksproprisana veleposednička zemlja подели bezemljašima i siromašnim seljacima, nego i da se siromašni seljaci oslobode poreza, da se srednjacima smanji poreska stopa, a nasuprot tome, kulacima i seoskoj buržoaziji još više poveća (Peta zemaljska konferencija). Brisanje dugova i poreskih zaduženja, davanje beskamatnih kredita, pomoć u ishrani i reprodukcijom materijalu, tražili su se samo za siromašne seljake, ali ne i za kulake i seosku buržoaziju. Postavlja se zahtev za konfiskacijom žita seoske buržoazije i veleposednika i njegova podela gladnim, siromašnim seljacima u pasivnim krajevima. Partija je vodila borbu protiv shvatanja o jedinstvenom selu i homogenom seljaštvu, a za klasno-borbeni savez sa siromašnim i srednjim seljacima, za izolaciju kulaka i borbu protiv buržoazije.

Odlukom Treće zemaljske konferencije, koja je održana 1923. godine, i radom Nezavisne radničke partije Jugoslavije, stvarani su odbori siromašnih seljaka s različitim zadacima koje je, tokom vremena, nametao život sela. Partija je postavljala zahteve da odbori seoske sirotinje neposredno obavljaju agrarnu reformu; kasnije, da dele žito za ishranu i seme za setvu u pasivnim krajevima, da ostvaruju uticaj u postojećim zemljoposedničkim zadrugama, da se bore protiv skupoće, raznih špekulanata i slično. Međutim, s porastom i boljom organizovanosti seoskih partijskih organizacija i s opštim porastom uticaja Komunističke partije Jugoslavije u zemlji, Partija je

nastojala da odbori seoske sirotinje, povezujući se i s ostalim naprednim seljacima, postanu predvodnici klasne borbe na selu. U godinama pred drugi svjetski rat trebalo je da ovi odbori stanu na čelo seljačkih pokreta za kolektivni bojkot plaćanja poreza, za odbijanje plaćanja dugova i zelenaških kamata, odbijanje odlaska na kuluk, za konfiskaciju žita veleposjednika i seoske buržoazije i podjelu gladnim i slično. Valja primetiti da Komunistička partija Jugoslavije nije uspjela u svim krajevima, a ni masovno, da oformi ove odbore i da seoske mase, uvek, predvodi u klasnoj borbi. Spontani seljački pokreti, kojima nije rukovodila Komunistička partija Jugoslavije, nisu se javljali samo u prvim godinama posle prvog svetskog rata, nego, u pojedinim selima i regionima, i kasnije: u periodu između dva rata. Ipak, Komunistička partija Jugoslavije je, postepeno, konkretizacijom svoje agrarne politike i organizacionim jačanjem, uspevala da usmerava klasnu borbu seoskih masa sve do otvorenih pobuna protiv monarho-fašističkog režima.

Treba istaći da je drug Tito, još 1927. godine, kao sindikalni sekretar, govorio da je potrebno radničku klasu upoznati s društveno-ekonomskim prilikama sela i se-

ljaštva, i ne dozvoliti »da se stvori zid između njih i seljaka«, jer je seljaštvo, u velikoj većini, instrument onih koji ugnjetavaju radničku klasu. To potvrđuje da je drug Tito, još u to vreme ukazivao na potrebu stvaranja čvrstog saveza između proletarijata i seljaštva. Ove njegove misli izrečene su uoči Četvrtog kongresa KPJ, koji je održan 1928. godine, na kojem je istaknuta potreba Partije da produbi i proširi svoj rad na selu, da bi se izgradio savez radnika i seljaka.⁴

Uočavajući ovu važnu tačku za buduću aktivnost KPJ, drug Tito je u svom članku, objavljenom u *Proleteru* 1934. godine, daleko preciznije i opširnije obrazložio u čemu je suština konkretne borbe za stvaranjem čvrstog saveza između radnika i seljaka, jer je, kako on kaže, *pridobijanje seljaka — uslov pobeđe revolucije*«. Govoreći o događajima kojima se ide u susret, istakao je da će seljaštvo u njima igrati vrlo važnu ulogu«. Ove misli Tito je izneo u godini kada je održana Četvrta konferencija KPJ, u čijoj je rezoluciji istaknuto da će od saveza proletarijata sa osnovnom masom seljaštva i ujedinjenih naroda zavisiti i sudbina predstojeće revolucije.⁵

Kada je postao generalni sekretar KPJ, u svom članku *SKOJ na novom putu*, objavljenom u *Proleteru* 1937. godine, drug Tito je istakao da je za omladinski pokret i te kako važno da u sebe uključi, pored studentske i radničke omladine, i seosku, jer su »interesi cjelokupnog proletarijata zajednički«. To je godina kada je naša Partija, u svojim *Uputstvima u vezi s radom na selu*, isticala da je neophodno uspostavljati čvrstog saveza radničke klase i seljaštva.⁶

Posle perioda teorijskog razjašnjavanja i konkretizacije partijske politike u oblasti agrarnog i seljačkog pitanja, postavio se problem neposrednog političkog rada Komunističke partije Jugoslavije na selu.

Uporedo s teorijskim razjašnjenjima agrarnog i seljačkog pitanja, već od Treće zemaljske konferencije i delatnosti Nezavisne radničke partije Jugoslavije, postavljen je akcioni-politički zahtev da se savez radnika i seljaka politički legalizuje kao radničko-seljački blok, radi borbe za stvaranje radničko-seljačkih vlada u budućoj federaciji radničko-seljačkih republika. Ovo je bio konkretan oblik borbe za osvajanje vlasti i radikalnih promena društvenog sistema. Sve kasnije partijske odluke, sve do drugog svetskog rata, ostajale su pri ovim političkim koncepcijama, modifikirajući ih prema datom razvoju socijalno-političkih odnosa i procesa u jugoslovenskom društvu. Radničko-seljački blok, kasnije, okuplja narodne predstavnike ugnjetenih nacija, a, s pojavom fašizma, širi se kao narodni front.

Ono na šta su ukazivali Komunistička partija Jugoslavije i drug Tito, u predvečerje socijalističke revolucije, postaje stvarnost: sazrelo je vreme za stvaranje borbenog saveza radnika i seljaka⁷. Zbog toga je trebalo pojačati rad Partije na selu. Tito je, u svom referatu, na Petoj zemaljskoj konferenciji Komunističke partije Jugoslavije, koja je održana kraj Zagreba, pored ostalog, istakao: »da bez temeljite pripreme sposobnog, seljačkog, partijskog kadra neće biti moguće ostvariti savez radnika i seljaka».⁸

Ovakvim radom Komunistička partija Jugoslavije, na čelu s drugom Titom, uspevala je da (na selu) stvori svoja uporišta i značajan politički uticaj, a potvrdu njene politike, u oblasti agrarnog i seljačkog pitanja, dao je masovni pristup radnog seljaštva narodnooslobodilačkom pokretu u toku čitavog narodnooslobodilačkog rata.

NAPOMENE:

² Iz *Marksovih tekstova može se zaključiti da je seljaštvo smatrao »stubom starog društva«, ali i inertnom društvenom klasom koja nije u stanju da se podigne do nivoa »klase za sebe«, da bi činila samostalnu organizovanu političku snagu, jer su seljaci »nesposobni da istaknu svoje klasne interese u vlastito ime«... Doduše, Marks je istakao ulogu seljaštva u »potkopavanju« feodalizma: »koreni koje je parcelni posed pustio u to Francuske oduzimali su feudalizmu sve životne sokove.« (K. Marks, F. Engels, *Izabrana djela I*, Kultura, Zagreb 1949, str. 290—293). Za Marksa i Engelsa seljačko pitanje je klasni savez radnika i seljaka u borbi protiv buržoazije. Engels ga još podrobnije obrazlaže: »Osvajanje političke vlasti od strane socijalističke partije primaklo se već veoma blizu. Ali, da bi osvojila političku vlast ta partija mora najpre početi iz grada u selo, mora postati snaga na selu. Socijalistička partija, koja se od drugih partija razlikuje jasnim shvatanjem veze ekonomskih uzroka s političkim posledicama, koja je, stoga, odavno opazila da se pod ovičijom kožom krije vučiji lik krupnog zemljoposjednika koji se nameće za prijatelja seljaka — sme li ta partija da seljaka osuđenog na propast mirno ostavi u rukama njegovih lažnih zaštitnika sve dotle, dok se on iz pasivnog protivnika industrijskog radnika ne pretvori u aktivnog? I eto nas usred seljačkog pitanja...« (F. Engels, *Seljačko pitanje u Francuskoj i Nemačkoj*, u knjizi: F. Engels — V. I. Lenjin: *Seljački pokreti i agrarno pitanje*, Svetlost, Sarajevo 1974, str. 150).*

Govoreći o taktici ruske komunističke partije prema klasnom savezu radnika i seljaka Lenjin naglašava: »Kako smo mi u praksi prišli ovom pitanju? Sklopili smo savez sa seljaštvom. Taj savez mi prihvatamo ovako: proletarijat oslobađa seljaštvo od eksploatacije buržoazije, od njenog rukovodstva i uticaja i privlači ga na svoju stranu da bi zajedno pobedili eksploatatere.« *Izabrana dela*, XIV knj. Kultura, Beograd 1960, str. 347).

² U marksističkoj teoriji agrarno pitanje se, obično, shvata u širem i užem smislu. U širem: podrazumeva kompleks pitanja u agraru, a u užem: eksploataciju sičnih i srednjih seljačkih gazdinstava i poljo-

Pesmo, bremenita ljubavlju i suncem
položi tvoje prste od zrelog klasja
na čelo njegovo gordo i strogo u blagosti
na usta njegova odlučna u širokom osmehu
Kada prolazi našim ulicama u talasanju
zemlja plodovima i izobiljem kroz nas zbori
jer reke smo strašnoplaveće između obala
jer planine smo snežnih vrhova
jer koraci nam pevaju
jer snaga u nama peva svakodnevnicu
dok mašemo zastavama na četiri strane sveta
s rekama dece kojima se u budućnost protežemo
široko otvorenih vidilka

Kada tišinu imenujemo, kada travama dozivamo proleće
kad prolazne tuge glasno kazujemo svima
kad uvrede i nepravde gramzivih
bačene u lice našem danu
i stihom, pesmom u opomenu pretvaramo
mi to samo izvršavamo nalog vremena i srca
mi to samo slušamo tvoj glas
jer glas je to čoveka u svakom čoveku, u svakom pesniku
jer glas je to zemlje koju životom ljubimo, čuvamo i uzdižemo.
Mašemo pticama, cvećem, rukama,
zemljino lice ukrašavamo našim obrazima
jer to su najsunčaniji predeli nad kojima se
zastave crveno vijore
Zato se tvoja reč u pesmu životodavnu pretvara
ne znajući da si koren mnogih naših bdenja
zato pesme nižemo kao dane
da bi smo se prepoznali u Vremenu
što diše našim plućima
gradi našim rukama
gleda našim očima
i misli našim glavama

Pokušaj pesmo da ponoviš reči
što se prolome kroz vreme
s miliona usana i dlanova
jer moraš biti toliko čovečna i snažna
da bi se vratila jednom čoveku čije ime izgovaramo
i nosimo kao prkos patnjama i klonućima
kao ponos i praznik stoleća.
Jer zaslužio je pesmu jaču od reči kojima
stare sanje skidamo i nove stavljam na čelo
zaslužio je pesmu jednostavnu
kao izlazak sunca i dan od hleba i briga
između kojih smo mi jedina veza sa zemljom
jedini plodovi bez početka i kraja.
Svaka će naša pesma ponoviti njegovo ime
nikada tako sažeto i sudbinski omeđana kao što je
njegov život spojen s našim životima.
Pesnici, ljubavnici Republike sazdana od svete krvi
i najljudskijih sanja i nada
pevajmo ljubav na svim stazama zemlje i vremena
kuda nas On vodi slobodom naoružan
polazući ispite bratstva i jedinstva.

TITO

florika štefan

privrednih radnika od strane klase koja ima u svome vlasništvu sredstva za proizvodnju. Agrarno pitanje, dakle, kao klasno pitanje, sadrži u sebi kompleks mera koje su vezane za delovanje države i društvenih organizacija na proizvodne snage i proizvodne odnose u poljoprivredi. Ili, još uže, pod agrarnim pitanjem podrazumeva se borba seljaštva za obradu zemlje, u svome vlasništvu, što u sebi sadrži skup pitanja vezanih za borbu protiv eksploatacije, klasnih borbi na selu, kao i skup pitanja u vezi sa zemljišnim odnosima u datom društvu.

Pod kompleksom seljačkog pitanja u marksističkoj teoriji podrazumevamo politički stav radničke klase prema seljaštvu uopšte i njihovim socijalnim slojevima — posebno, uoči i u toku revolucije i u posleratnoj izgradnji socijalističkog društva.

Politički rad na selu podrazumeva kako se politička situacija odnosi prema agrarnom i seljačkom pitanju: programski (uočavanje proklamovanih principa koji su dati u njenim programskim dokumentima) i praktično-politički (kako se i pod kojim uslovima realizuju proklamovani principi u neposrednoj praksi).

U Rezoluciji o agrarnom pitanju, koja je doneta na Prvom kongresu KPJ 1919. godine, ističe se: »U socijalističkoj propagandi i agitaciji, među seljacima se ne sme prećutati nijedan bitni princip socijalizma i nijedan klasni zahtev proletarijata. Svako praktično pitanje koje život sela ističe, mora se posmatrati kroz prizmu ekonomskog materijalizma i rešenje njegovo dovesti u punu saglasnost s krajnjim ciljem proleterske klase...« (Istorijski arhiv KPJ, Tom II, Beograd 1950. str. 21—23).

U Rezoluciji Drugog kongresa KPJ: *Politička situacija i zadaci KPJ*, navodi se: »KPJ će povesti najenergičniju akciju za otkrivanje svih prevara i zločina buržoazije pri rešavanju agrarnog pitanja. Ona će razotkrivati masama te laži i prevare i svom energijom učestvovati na potpunom rešavanju agrarnog pitanja oduzimanjem svih velikih poseda i ustupanjem, s odgovarajućim inventarom i bez ikakve naknade, seljačkim većima, koja obrazuju oni koji zemlju stvarno obrađuju.« (Istorijski arhiv KPJ — Tom II, Beograd 1950. str. 43).

Rezolucija o agrarnom pitanju u Jugoslaviji i o radu na selu, koja je doneta na Trećoj zemaljskoj konferenciji KPJ, krajem 1923. godine, naglašava: »U jednoj agrarnoj zemlji kao što je Jugoslavija, pobjeda radničke klase moguća je samo pod uslovom da njenu borbu protiv kapitalističkog ugnjetavanja potpomognu i u njoj sudeluju široke seljačke mase. Životni interesi i radnika i seljaka zahtevaju da, nasuprot bloku feudalaca i buržoazije, bude ostvaren blok radnika i seljaka...« (Istorijski arhiv KPJ, Tom II, Beograd 1960. str. 77—82).

Na Trećem kongresu KPJ, koji je održan u Beču 1926. godine, doneta je i *Rezolucija po agrarnom i seljačkom pitanju*. U njoj, pored konstatacije, Kongres nalaže Partiji i zadatke. Navodimo jedan od njih: — da parolu jedinstvenog fronta radnika i seljaka za radničko-seljački blok ne shvati kao manevar, već kao jedan od najvažnijih zadataka revolucionarnog proletarijata, kako radi obranjen kapitalizma s vlasti, tako stvaranja osnove na kojoj će jedinstvo moći čvrsto počivati vlast radnog naroda varoši i sela pod vodstvom revolucionarnog proletarijata.« (Istorijski arhiv KPJ, Tom II, Beograd 1950. str. 119—126).

4. Četvrtom kongresu KPJ, koji je održan u Drezdenu, krajem 1928. godine, u Rezoluciji o privrednom i političkom položaju Jugoslavije i zadacima KPJ, u odeljku *Strategija, taktika i zadaci KPJ*, iznose se sledeće misli: »Cela Partija treba da bude svesna da je najvažnije pitanje sadašnjosti borba između buržoazije i proletarijata za seljaštvo... Partija će moći da izgradi Savez radnika i seljaka samo ako bude znala da proizvodi i proširi svoj rad na selu, da mobilise seljačke mase u borbi za konkretne delimične zahteve da povežu tu borbu s borbom za radničko-seljačku vlast...« (Istorijski arhiv KPJ, Tom II, Beograd 1950. str. 147—149).

5. Na Četvrtom zemaljskoj konferenciji KPJ, koja je održana u Ljubljani, krajem 1934. godine, u Rezoluciji o zadacima rada među seljacima i nacionalno ugnjetenim masama, naglašava se: »Svi komunisti treba da budu svesni toga da od rezultata borbe za seljačke mase, od toga da li će komunisti znati da osiguravaju proletarijatu osnovne mase seljaštva i ugnjetenih naroda, kao saveznike, i rukovodeću ulogu u tom savezu, da će od toga zavisiti i sudbina predstojeće revolucije.« (Istorijski arhiv KPJ, Tom II, Beograd 1950. str. 247—255).

6. U Uputstvu CK KPJ (partijskim organizacijama) u vezi sa radom na selu i organizacionim formama toga rada, koje je dato 1937. godine ističe se: »Zato je prvi zadatak komunista na selu i onih iz grada koji se povezuju sa selom da stvaraju ćelije i komitete. Javna kopca, na koju se komunisti moraju uhvatiti prilikom stvaranja organizacija na selu, jesu poljoprivredni radnici, zato što su oni proletari. Oni su ona poluga koja stvara čvrst savez sa siromašnim seljaštvom.« (Originalni dokumenta nalazi se u Istorijskom arhivu CK KPJ pod brojem 18691).

7. Obrazlažući u čemu je suština rukovodeće uloge radničke klase u stvaranju borbenog saveza radnika i seljaka, *Edvard Kardelj* u svom direktnom članku: *Za borbeni savez radnika i seljaka*, iz 1939. godine, ističe: »Rukovodeća uloga radničke klase u tom pogledu sastoji se u tome da unese u borbene težnje radnog seljaštva svijest o zajedničkom neprijatelju, o ciljevima te borbe, o dubokoj klasnoj suštini te borbe, o potrebi izdržljivosti, jedinstva i centralizacije u borbi. Na taj način radnička klasa postaje centar za okupljanje seljačkih i ostalih radnih masa koje su spremne za zajedničku borbu...« (Arhiv CK KPJ, br 15971/XVII 2-3/1939).

8. U Rezoluciji Pete zemaljske konferencije KPJ, koja je održana krajem 1940. godine u Dubravu kraj Zagreba, ističe se: »Potrebno je da sve partijske organizacije posvete čim veću pažnju izgradnji partijskih ćelija na selu... jer bez partijskih organizacija na selu, nema uspešnog rada na selu, nema uspešnog stvaranja saveza radnika i seljaka...« (Komunist od 1. oktobra 1946. godine).

BORBA ZA JEDINSTVO JUGOSLOVENSKIH KOMUNISTA DO 1928. GODINE

dr. Slavoljub Cvetković

Postojeća istorijska literatura i dostignuti stepen istraženosti istorijskih izvora, omogućavaju da se delimično sagleda proces nastajanja KPJ i borbe za idejno-političko jedinstvo jugoslovenskih komunista do 1928. godine.

Naša dosadašnja saznanja dokazuju da su, u osnovi, postojale tri inicijative za stvaranje jedinstvene revolucionarne radničke partije u novostvorenoj, zajedničkoj državi naših naroda 1918. godine. Sve te inicijative proizlazile su iz istorijske situacije nastale pobedom oktobarske revolucije u Rusiji, raspadom Austrougarske monarhije i završetkom prvog svetskog rata. U novostvorenoj Kraljevini SHS, u tim istorijskim okolnostima, otvarale su se perspektive revolucionarne borbe, koje su inspirisale radnički pokret da se reorganizuje i osposobi za revolucionarne akcije koje su ga očekivale.

Prva od ovih inicijativa javila se iz perspektive shvatanja oktobarske socijalističke revolucije kao početka svetske revolucije proletarijata i njen začetak leži u akciji rukovodstva ruskih boljševika koji su već sredinom leta 1918. godine stvorili u Rusiji Komunističku partiju (boljševika) Srba, Hrvata i Slovenaca. Pored malog broja članova socijaldemokratskih radničkih partija, do prvog svetskog rata, u ovu organizaciju ušli su uglavnom novi ljudi, aktivni učesnici oktobarske revolucije, koji su socijalističke ideje i shvatanja upoznali u vatri revolucionarne borbe. Ideja vodilja ovih revolucionara bila je da se što bolje pripreme za neposredni revolucionarni rad u domovini, u koju su počeli da pristižu krajem 1918. godine.

Po dolasku u zemlju većina ovih organizovanih komunista, s brojnim simpatizerima i učesnicima revolucije u Rusiji, našla se u novoj političkoj — komunističkoj organizaciji poznatoj pod nazivom »Pelagić«. Osnovni cilj ove organizacije bio je da propagira političke ideje i duh oktobarske revolucionarne borbe proletarijata, dok se ne osnuje komunistička partija u Kraljevini SHS.

Drugi inicijativni centar za ujedinjenje jugoslovenskog proletarijata na revolucionarnoj osnovi, javio se u redovima socijal-

demokratskih partija u našoj zemlji, gde je, pod uticajem sloma Druge internacionale i ideološkog previranja u međunarodnom radničkom pokretu (koje se od oktobarske revolucije pretvorilo u političko diferenciranje), došlo do sazrevanja ideje o formiranju Komunističke partije Jugoslavije. Ova ideja prevladala je u rukovodstvu Srpske Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine. Kao jedino moguće rešenje za jugoslovenski proletarijat ovu ideju prihvatila je i leвица u Socijaldemokratskoj stranci za Hrvatsku i Slavoniju. Za ovu ideju su se zalagali socijaldemokrati u Dalmaciji, a prihvatili su je mnogi pojedinci i grupe u Vojvodini, Sloveniji i drugim krajevima zemlje.

Kao treću inicijativu za ujedinjenje jugoslovenskog proletarijata želimo da pomenemo akciju jugoslovenskih studenata u Francuskoj. Oni su želeli stvaranje revolucionarne radničke partije u zemlji, koja bi pod svoje krilo prihvatila i intelektualnu socijalističku omladinu.

Mađarska socijalistička revolucija, u proleće 1919. godine, ulivala je nove impulse i vere povratnicima iz Rusije da za ostvarenje proleterske revolucije u novoj državi nedostaje samo avangarda — politička partija revolucionarnog proletarijata. Politički se organizovavši kao pelagićevci, povratnici iz Sovjetske Rusije nastojali su da ubrzzaju saziv Kongresa ujedinjenja jugoslovenskog proletarijata, verujući da će inaugurisati Komunističku partiju koja će prihvatiti ciljeve i taktiku pelagićevaca.

Na Kongresu ujedinjenja, aprila 1919. (čije su pripreme i saziv uglavnom izneli aktivisti Srpske i rukovodioci Socijaldemokratske partije u Bosni i Hercegovini), učesnici su bili saglasni u opredeljenju za stvaranje jedinstvene jugoslovenske radničke partije, ali su ispoljili znatne razlike u pogledu programa taktike borbe nove partije. Predstavnici pelagićevaca zalagali su se na Kongresu da partija prihvati ne samo ime komunista, već da usvoji i program i taktiku borbe ruskih boljševika. Podrška koju su pelagićevci za svoje stavove imali među ostalim delegatima — komunistima, nije bila dovoljna da Kongres usvoji njihov zahtjev. Zato, verujući u mogućnost da se unutar novostvorene jugoslovenske radničke partije izbore za njenu doslednu komunističku orijentaciju, pelagićevci i ostali komunisti na Kongresu prihvaćaju kompromisno rešenje u stvaranju Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) koja se izjasnila za Treću internacionalu, ali je kao svoju političku platformu, u osnivi, zadržala Erfurtski program Nemačke socijaldemokratske partije.

Neprimeteni u radničkom pokretu i na samom Kongresu, predstavnici studenata socijalista nastavili su posle Kongresa ujedinjenja s akcijom osnivanja politički samostalne komunističke omladinske organizacije. Ojačani povratkom studenata socijalista-komunista iz inostranstva u toku leta 1919. godine, studentski komunistički klubovi u Beogradu i Zagrebu intenzivno su pripremali osnivanje Saveza komunističke omladine Jugoslavije, kao samostalne komunističke organizacije.

To je dalo povoda centristima u rukovodstvu partije da pruže otpor stvaranju samostalne komunističke omladinske organizacije. Otpor centrista postao je tim veći kada je SKOJ usvojio Program tek osnovane (novembra 1919) Komunističke omladinske internacionale, koji je odudarao od socijaldemokratskih programskih načela SRPJ(k).

Nesporazumi u odnosu SKOJ-a i partije još su bili pojačani avangardističkim shvatanjima pojedinih skojevskih rukovodilaca, koji su smatrali da SKOJ, kao najrevolucionarniji, treba da ima i jednu od rukovodećih uloga u revolucionarnom pokretu. Međutim, ni pogledi komunista na Vukovarskom kongresu partije i prihvatanje komunističke taktike i strategije KPJ, nisu obuzdali avangardistička raspoloženja u SKOJ-u, koja su proizlazila iz uverenja da svetska